

43616

k

S p

Nati

✓

Poduk,

kako najboljo živo mejo zasaditi.

S podobo razjasnila po J. Schenkovem in Faberjevem spisu
na svitlo dala

c. kr. kmetijska družba kranjska.

V Ljubljani 1868.

Natisnil J. Blaznik. — Založila c. k. kmetijska družba kranjska.

43616

Podnik

Kako najbolje živo mejo
zasadi.

43616

M 1235/1950

Živa meja (plot) ni pri gospodarstvu taka kajbodi reč, da ne bi posebne skrbi vredna bila.

Umni gospodarji povsod radi opuščajo lesene ograje, po katerih se veliko lepega lesa potradi. In zakaj bi se tudi pri nas vsi posestniki večih in malih kmetij ne poprijeli živih mej, ki nam varujejo čedalje dražji les, ki trpé skor na veke, ki jih je lepo videti in so tako goste, da nobena živina skozi ne more, — zakaj ne bi si jih poprijeli — rečemo — ako nam ne manjka take robe, ako nam jo Stvarnik daje obilo po goščavah rasti in ni družega treba kakor to, da si jo z umom podelamo v plotove!

Koliko dela prizadene navadna suha ograja, in kako draga je bodi-si spletena, ali s plankami, s kolmi, ali z rantami sestavljena. Vsako leto jej je popravljanja treba, na vsake 5—6 let jo ponoviti gré; škodo veliko si tedaj po gozdih in v lesu sami naredimo. Škodo in delo pa si odvrnemo, če si žive plotove sadimo. V 6—10 letih bodo naši kraji vse drugo podobo dobili, če bomo delo že letos začeli in se ne obotavljali. Gotov dobiček je živa ograja pri kmetiji, ako je prav nasajena, in če se jej do prvih šestih let reje po pameti streže. Živa graja je taka dobra reč, da priden gospodar, ki se te resnice prepriča, noč in dan pokoja nima, dokler si je ne zasadi.

Živih mej je več sort. Vse pa prekosí trnov plot. Zato nate gospodarji prav natanjčen poduk o tem, zraven pa tudi nekoliko nauka, kako se sadita smrekov in gabrov plot.

I. Trnov plot.

To živo mejo nam daje medvedova hrušica, medvednik, glog, glogovec, glogje (spitzblättriger Weissdorn, *Crataegus monogyna*, Jacqu.), črni, na Notranjskem beli trn imenovan. To grmovje včasih zraste drevesu enako, po 20 čevljev in še čez visoko, ima debelo, po pol palca dolgo črnkasto trnje in prav ojestro. Perje je špičasto in ima prav globoke zareze. Cvete belo meseca vélikega travna in rožnega cveta. Lepodišeče cvetje je lično in se skupaj v šopkih drži. Dozorí meseca kimovca, in rodi podolgasto-okroglo sadje, ki je po velikosti srednjemu grahu enako. Ima prav trdo-rumenkast lés, in se po svoji trdosti drenjevemu ne udá. Prav pogostoma se tega grmovja dobí, posebno v takih gozdih, kjer je zemlja jako peščena. Na Kranjskem ga je na Gorenskem, na Dolenskem in Notranjskem kolikor se ga hoče.

Kako se sadi trnov plot.

Najprvo delo je to, da se tam, kjer ima živ plot zasajen biti, zemlja $1\frac{1}{2}$ do 2 čevlja na globoko, 4 do 6 čevljev na široko prekopá in premeče, to je, popolnoma tako obrne, da zgornja živa prst spodaj, spodnja mrtva prst pa na vrh pride. Kdor hoče spomladi saditi, mora zemljo, kakor je rečeno, v poprejšni jeseni prekopati in premetati; kdor v je-

seni sadi, naj prekoplje in pripravi zemljo tako že poprejšno spomlad.

Spomladi — predno sok v lés dohaja — ali pa jeseni, kadar listje odpada, gré plot saditi. Zato vreži najpred po tej poprej prekopani zemlji en čevelj globok, dva čevlja širok žleb (graben); potem si skoplji lepih trnovih sadik, al nikar jim koreninic ne potrgaj in ne poškodovaj, ampak poreži jih ravno, in pusti jim najviše po čevlju dolge štule; kjer nož dela ne storí, mora žaga pomagati; poveži jih v butarice in ovij korenine z mahom. Če je treba sadike daleč prepeljavati, z vodo mah oblivaj, da se korenine ne presušé preveč. Zdaj vtakni nekoliko količkov po sredi skopanega žleba vštric zemlje, prinesi pripravljene sadike, neravno jim koreninice prireži, pa ne krajše, kot po čevlju dolge; vsadi jih po 6 palcev saksebi, to je, 12 sadik na seženj; zasuj jih z dobro prstjo 3 palce na globoko; 3 palce dolga debela pa naj iz zemlje molé. Ako bi se čez en čevelj dolgo deblo pustilo, bi živaki pri vrhu zagnali, pri tleh bi se plot ne zgostil, ter bi drobna žival pri tleh skozi plot hodila.

Dva delavca opravljata klečé to delo. Eden postavlja sadike po sredi skopanega žleba naravnost pri nategnjeni niti; razravnuje korenine, ktere kolesnim špicam enako razprostí; med tem pa, ko pomagavec prstí na korenine nasiplje, giblje drugi sadiko eno za drugo, jo v roki držé tako dolgo, da prst korenine oprime, in sadika sama stoji. Zdaj pa sadnik z obema rokama prst okoli korenin potlači, in pomagavec za njim žleb s prstjo zasiplje.

Ker nikdar enako močnih sadik dobiti ni, je vedeti, da se ne smejo samo močna ali pa samo tenka

stebila v vrsto staviti, ampak sadnik mora vselej zra-ven močnega drugo tanše steblo vsaditi. Po sajeni vrsti se mora toliko vode politi, da se vsa prst, s katero je sad zasut, je dobro napije; zavoljo tega se mora za sajeno vrsto majhen žleb (graben) pustiti, v katerega se voda vliva. Dva pridna delavca po 50 sežnjev na dan lahko nasadita, to se vé, če si vse, kar je k sadilu potreba, pred pripravita.

Ker sèm ter tjè ljudjé še niso popolnoma prepričani, da je za kmetije koristniše, živino v hlevu rediti, kakor jo na pašo goniti, treba je tedaj vsajeni živi plot pred pašno živino obvarovati, sicer bi bilo prizadevanje zastonj in stroški bi bili zavrženi. Živi plot mora tedaj na taci h mestih biti z drugim suhim plotom zastavljen, ki je s leševjem ali z vrbjem opleten; toda suh plot moraš popred, ko živega saditi začneš, tri čevlje preč od živega postaviti, da mu sence ne dela in da delavec zadosti prostora ima živemu plotu streči; varovalni plot mora toliko visok biti, da živina čez-nj ne more mladega sadila objedati. Do 5 ali 6 let mora živ plot tako zavarovan biti. Kadar nasajeni plot 5 čevljev visok izraste, se mora po stranéh pristriči, in ne pripusti, da bi debeleje izrastel kot za pol čevlja; taki plot je močan ko zid; najhujši mraz mu več ne škoduje.

Ako bi ne bilo sadivnega trnja dobiti, se morejo pa sadike iz trnovega semena izrediti. *) Seme se nabira pod trnovim plotom, ki je okoli 8

*) Sploh moramo opomniti, da se iz semena zaredí bolj gotovo lepa in trdna živa meja, kakor iz že odraslega trna, ki se koplje v gozdih ali na pašnikih, ker se mu pri izkopavanji lahko poškodujejo korenine, pa tudi debla; take sadike potem hira-jo in konec vzamejo.

do 10 let star. V jeseni séj seme na čisto, pol čevlja globoko prikopano leho domá na vrtu. Séj ga v vrste, ki so po pol čevlja saksebi, ali pa sploh tako, da vsako semensko zrnce po 6 □ palcev prostora dobí.

Sejano seme se mora z lopato ali s kakošno žaganico dobro poteptati; potem pa po vrhu setve drobnega gnoja zavoljo tega potrosi, da se zemlja preveč ne posuší.

Koj spomlad, kadar se zemlja odteče, potresi tanke skozi sito presejane prsti četrť do pol palca na debelo po lehi; osezano leho med letom čisto plévi. Še le drugo spomlad trnovo seme požene in ozelení. Mlade rastlike daj dve leti rasti; leho pa plevéla čisto drži; glej, da sadú trava ne preraste in ne zaduší. Kadar so trnove šibince kakor prst na roki debele, so pripravne za presajati.

Opravila v prvem letu.

(Glej na prilogi podobo 1. kakor je v spomladi; podobo 2. kakor v jeseni.)

V prvem letu ni treba nič družega, kakor sad čisto opléti, in z dvojno-roglato kopačo okopati ga, v suhotnem poletju pa mlado sadilo večkrat škropiti. Te-le so opravila potem za vsako leto:

Opravila v drugem letu.

(Na prilogi vidiš plotovo podobo 3. kakor je pred prvo obrezo, podobo 4. kakor je po rézi; podobo 5. kakoršna je okoli kresa; podobo 6. po kresi, in podobo 7. kakor je v jeseni istega leta.)

Spomlad, predno brst poganja, ali tudi v poprejšnji jeseni po listopadu prireži ali odžagaj vse sadike prekasto, od 1½ do 2 palcev od zemlje visoko, tako sicer, da dva popka na stebli ostaneta;

iztrebi jim vse mladike, ki bi bile v prvem letu pognale; ne puščaj ga od dveh palcev daljšega stebila iz zemlje, čeravno nobenega popka ali očesa na njem več ni. Kjer odžaguješ, moraš rezí z ostrim nožem gladko pričeliti (kakor 4. podoba kaže). Zdaj, ko so sadike vdrugeč podrezane — toda ne više kot dva palca od zemlje — in ko so se že močneje zakoreninile, bojo močno vejnate mladike zagnale. Ko bi se nekatere sadike ne prijele, jih koj poruj, in druge čvrste namesti. Taka na novo posajena stebila moraš ravno tako podrezati in obdelovati, kakor una pri prvem sajenji. V tem letu moraš sadišče nekrekrat prekopati in saj enkrat plitvo okopati, skozi in skozi pa plevéla ga čistiti.

Kadar mozeg zastajati začne, to je koj po kresu, preglej vsako sadiko posebej, pusti vsaki sadiki dve najlepši in najravniši mladiki, druge pa, če so jih naredile, pri stebli gladko iztrebi. Glej, da boš izmed najlepših in ravnih vej odbral le take, ktere niso na strani, ampak naravnost za plotovo vrstjo zagnale; zakaj na tem stoji lepota in trdnost plota, da se mladike izprvega lepo zvrsté; zatorej moraš vse postranske in nepotrebne šibince odrezati, ko bi bile še tako ravne in lepe; vsakemu deblu pa le po dvoje pusti, a ne več. Ko bi bila na kakem deblu le ena mladika izrastla, odreži še to gladko do dveh ali treh očés; iz teh bote prihodnjič gotovo dve mladiki pognale.

Opravila v tretjem letu.

(Podoba 8. kaže, kakoršno je sadilo spomlad; podoba 9. pa kakoršno je v jeseni.)

Spomladi ali pa še v jeseni poprejšnega leta prireži med letom zrastle mladike — močneje do 8

palcev — šibkeje do 4 — 6 palcev (glej podobo 8). Pri tem opraviu glej skrbno na rastljivost vejic. Tukaj veljá, kar pri sadnem drevju sploh, namreč: čem močnejša je veja ali mladika, tem manj se je prireže; tanji če je, več je moraš odrezati. Zatoraj bo le-ta do 8 palcev prikrajšana mladika 6 do 8 družih rastlik pognala; una do 4 palcev prirezana bo pa le dvoje ali troje rastlik zagnala, ktere bojo veliko hitreje rastle in unih osmero, če ne že v tem letu, pa saj v drugem gotovo dorastle. To prirezovanje je pglavitno delo, kajti podrezane mladike že v tem letu veliko drugih stranskih vejic zaženejo, s kterimi se prihodnji plot prav gosto strne. Obrezovanje stori, da se deblo močno vkorenini in lepe visoke mladike poganja. Med tem, ko sok oživí, je treba k mladikam, ki krivo ali medlo rastejo, potakniti po dva do treh čevljev visoke količke, na kterih se krivo izraščene veje s privezo poravnati morajo, šibkeje na-nje privezane pa se operajo (kakor podoba 9 kaže); brez tega bi se vse križem skodralo. Prav je, če koj ob sajenju take stebričke v tla zabiješ, in jih s leskovimi paličami ali latami ravnó počez polatiš (kakor je v slednjem opraviu 4. leta popisano); potem pa vse krivo izraščene in šibke vejice na-nje privežeš. Zraven tega mora v tem letu sadilo čisto opléto, in saj enkrat plitvo okopano biti.

Opravila v četrtem letu.

(Glej podobo 10. kakoršen je plot spomladi.)

V tem letu je treba tako ravnati, da se vsajeni plot prihodnjič za trpež, lep in gost zaredí, ker ga boš odsihmal vsako leto tako prepletal, da bo ves

popleteni plot 5 čevljev visok zrastel; če bi bilo treba, utegne tudi še kaj viši biti.

Predno ga plesti začneš, poruj kolčike, na kterih so pred to leto rastlike privezane bile. Zdaj prireži z ostrim nožem vse stranske nepotrebne šibice, ki so iz mladik pognale, od zemlje na kviško tako, da vsaki po 2, 3 do 4 očes ali popkov pustiš. Tako dobiš spodej košate, zgorej pa gladke in ravno izraščene šibe. Potem zabí količe v vrsto sadila po 5 čevljev visoko in po 3 čevlje narazen; na-nje priveži dolge ravne remelce ali late po čevlju od tal; po teh ravnaj prvo pletenje naravnost, da plot zakrivljen ne bo.

Pletenje opravljata dva delavca; eden pritikva rastlike navskriž, pa mora usnjate rokovice imeti; drugi jih z ličjem privezuje na križih in na late tako, da šiba ene sadike s šibo zravenske sadike na dve strani pripognjene, razpete, štirivoglata oknica naredite. Če se rastlike na križih s podrezanimi ostanki ali z malimi vejicami trdno ne sprimejo, priveži jih čez križ z ličjem ohlatno; ko bi bile trdno privezane, bi se véz v rast zajedla, in male mladike bi se do škode potrgale. Le-to prepletanje mora delavec tako ravnati, da on šibo, ki mu je na desni, proti sebi, ki mu je pa na levi, sad za seboj naskriž potegne. Tako mora opletanje vsako leto skozi in skozi storjeno biti, dokler ni plot 5 čevljev visok, kakor mora biti. Tiste rastlike, ki se v pletenju v križih ravno ne udajo, nategni na počez narejene late, in priveži jih, tako se bojo vdale. Kadar je zgornji križ sam za-se ali pa na lato privezan, prireži zopet vse vejice, ki so pred letom pognale, pusti pa močnim po čevlju, šibkim po 6 do 10 palcev

dolge rogovilice ali štremeljne; prireži jih pa nad popki, ki so ravno po plotovi vrsti obrnjeni, kjer bojo iz njih nove mladike za prihodnjo povikšanje plota zagnale.

S tem je za leto in dan vse opravljeno. Na obéh stranéh podrezani mladi plot je zdaj 16 do 20 palcev visok (kakor podoba 10. kaže). Ne pozabi tudi v tem letu sadila čisto opleti in rahlo ga okopati.

Opravila v petem letu.

(Glej podobo 11. in 12.)

Na spomlad ali še prejšnjo jesen začni v drugo prepletati; priveži drugo vrsto ravnih palic ali lat 1 čevelj vrh prvih; prireži vse na novo pognane mladike do dveh, treh in štirih popkov ali očes tako, da poslednje okó pri rezi podolgama po palicah kaže; iztrebi vse postranske nepotrebne rastlike; poglej in priveži jih ravno tako, kakor prejšnje leto. Spletena oknica so zdaj že 28 do 32 palcev od tal visoka.

Plotovo sadilo moraš tudi čisto opléti in okopati. Ko bi plot čvrsto ne rastel, bilo bi to znamenje, da je v slabo prst vsajen. Temu se kmalu pomaga: potrosi sad pozno v jeseni z gnojem, da čez zimo leži, prihodnjo spomlad pa gnoj z zemljo zagrebi, samo to varuj, da ga preblizo debela ali do koreninic ne pripraviš.

Opravila v šestem letu.

Le-te že precej visoke sadike poženejo med letom postranskih vejic brez števila, katerih vseh z nožem porezati mogoče ni; zatorej si je treba take škarje napraviti, ž njimi vse stranske šibice do dveh ali

treh palcev od srede plota merivši postriži, samo letni poganjki naj do storjenega letošnjega opletanja ostanejo. Potem, kadar je sadilo po obeh stranéh ravno pristriženo, se plot zopet za eno stopnjo po čevlju više v križe poplete; zdaj prve rastlike na remeljne priveži in jim letne poganjke prireži; tako delaj tudi za naprej, dokler ti bo plot dosti visok.

Kdor bi hotel le 4 čevlje visok plot izrediti, more tudi v tem letu prepletanje dokončati, če se mu prve rastlike zadosti dolge in močne zdijo. Če se plot v rastu kje kaj vlekne ali zbunká, se morajo tam trdni koli zabiti in na-nje plot naravno nategniti.

Kako gré dalje trnovemu plotu streči?

Kadar je plot do pripravne visokosti dorastel, ga moraš vsako leto dvakrat lično in čedno pristriči, namreč: spomlad, predno je sočen, in poleti, kadar se sok ustavi, to je: en teden pred kresom — in en teden po kresu. To delo gré urno spod rok; priden delavec pristriže na dan sto sežnjev podolgoma po obeh stranéh plota. Gledati je zdaj pri obrezovanji prav tako kakor od začetka, da se mu na stranéh širje razrašati ne dá kakor do pol čevlja; tako bo plot prav lep in silno gost.

II. Smrekov plot.

Smrekova živa meja ni sicer tako dobra kakor trnova, vendar je tudi dobra, pa saj bolja kakor gabrova.

Kjer hočeš zasaditi smrekov plot, izkopaj zemljo v ravni vrsti 1 čevelj globoko, 8 palcev pa na široko; v tako izkopani graben vsuj rahle zemlje na-

zaj, da va-njo posadiš po 8 palcev narazen dve do triletnih smrečic, ki si jih v drevesnici nalašč za to izredil.

Dokler smrečice ne dorastejo potrebne velikosti, zavaruj smrekov plot z lesenimi plankami ali s kakimi pletenicami.

Kadar izkopuješ smrekove sadike za plot, varuj, da koreninic ne potrgaš ali sicer ne poškoduješ, sicer 2, 3 ali 4 leta ne bo nič s takim plotom, ali ti pa celó pod zlo gré.

Presajaj smrečice pozno v jeseni ali pa zgodaj spomladi, dokler se sok ne sprehaja v drevju. Predno pa jih vsadiš v zemljo, pomoči korenine v vodi z ilovico pomešani, kajti potem se zemlja koreninic bolje prime in vlaga (mokrota) se jim pridrži. Tudi jih ne vsadi globokeje v zemljo, kakor so poprej v zemlji bile; ni dobro, ako so pregloboko zakopane v zemljo.

Nikoli izvenjenih in v senci izrastlih smrečic ne rabi za živo mejo, kajti tako zamorjene sadike hirajo in vsahnejo, kadar pridejo pod prsto nebo in na solnce.

Ko so smrekove sadike tako visoke izrastle, kakor ima plot biti, poreži že vlesenéle mladike s škarjami ali pa jih z mečem posekaj; to pa moraš storiti vsako leto v jeseni, sicer spodnje stranske veje vsahnejo, in to ti naredí grdo mejo.

Pri nas se vidi več tacih grdih smrekovih plotov in to le zato, ker jih še le čez več let porežejo, ko so bile zgornje mladike že en palec ali dva palca debele pa en seženj ali več sežnjev visoke.

Smrekova živa meja, dobro gleštana, trpí 50 let

in še dalje; živina se je ne dotakne kakor gabrove, in gospodar dobiva še stelje, kadar jo obrezuje.

III. Gabrov plot.

Gabra je ne Kranjskem povsod dokaj; lahko se ga tedaj dobí za živo mejo.

Ako hočeš iz gabra brž mejo imeti, moraš za to mlada in ravna po pol palca ali cel palec debela debela izbrati in jih v jeseni ali spomladi skrbno izkopati, da ne poškoduješ korenin. Deblo se potem v visokosti, kakor ima plot biti, pošev z ostrim nožem zgoraj poreže. Če izkopanih sadik ne posadiš brž v mejo, vtakni jih v vlažno zemljo, da ne vsahnejo drobne koreninice.

Kjer pa delaš mejo, izkopaj zemljo tako, da narediš graben 2 čevlja širok in 1 čovelj globok, in po vrsti posadi tù gabre in sicer po pol čevlja ali 8 palcev saksebi — in en palec ali k večjemu 2 palca globokeje, kakor so popred v zemlji rastli; z zemljo, ki si jo iz grabna na stran zmetal, pokrij najpoprej korenine prav skrbno, potem graben zasuj in zemljo z nogami nekoliko poteptaj. Potem se sadike v sredi na tanek kol privežejo, pa tako, da se enmalo mahú vmes vtakne, kjer se gaber na kol priveže, da se ne otiši. To dá plotu moč in veter ne more šibiti gaberčkov. Čez 2 leti lahko kole odstraniš, kajti gabri so že tako močni, da ne potrebujejo kolov.

Vsako leto v jeseni se mora plot obrezati; kdor tega ne stori, ne dobí lepe in dobre žive meje.

Ako si gospodar gabrov plot hoče iz semena izrediti, mora seme v posebno grêdo vsejati, in kadar so sadike en čovelj visoke izrastle, naj se presade

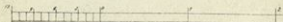
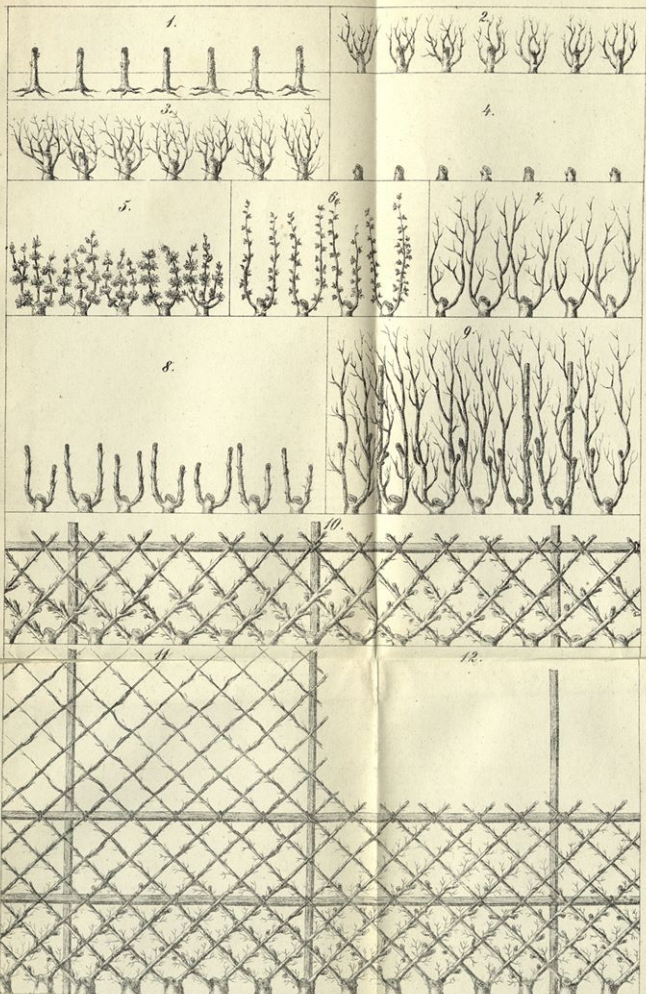
v graben tako napravljen, kakor smo ravnokar rekli. Obrezuje se pa tako narejeni plot še le potem, ko je izrastel tako visok, kakor ga gospodar hoče imeti; do tega časa pa potrebuje tudi plank, ki ga varujejo.

Iz semena zasajeni plot je zato bolji, ker se veje že brž pri tleh gosto zarastejo; tudi je tak plot bolj trpežen.

Ker po gabrovem zlasti mladem listju živina rada sega, tedaj na taci krajih, kjer se živina mimo goni, ne naredi gabrovega plota; tù je trnov ali pa smrekov plot na pravem mestu.

Izrejevanje trnovega plota.

516

121.24(04)

COBISS 4042400

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000438530

